

4. Обласі з найнижчим рівнем продовольчої безпеки: Луганська, Закарпатська, Донецька, Івано-Франківська.

Проведені розрахунки уможливають виявити чинники, які негативно впливають на продовольчу безпеку населення регіонів України, і розробити рекомендації щодо покращання забезпечення населення областей з низьким рівнем продовольчої безпеки продуктами харчування.

Проведений аналіз чинників, які представляють загрозу для продовольчої безпеки найбільш уразливих регіонів України, дав змогу виявити такі показники (табл.2).

Висновки. Отже, запропонована методика розрахунку інтегрованого показника дасть можливість точніше визначити рівень продовольчої безпеки та виявляти регіони з низьким рівнем забезпечення продовольством тощо. В цій роботі не розроблено універсальну методологію визначення інтегрованого показника продовольчої безпеки, тому і надалі виникає необхідність в подальшому вивченні цієї проблеми.

1. Айвазян С.А., Бежаева З.И., Староверов О.В. Классификация многомерных наблюдений. – М., 1974. 2. Засць С. Рейтингова оцінка соціальної привабливості регіонів України / Статистика України. – 1999. – № 3. – С. 22–25. 3. Ломакин В.К. Мировая экономика. – М., 2000. 4. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях: методы таксономии и факторного анализа. – М., 1980. 5. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в экономическом моделировании. – М., 1989. 6. Статистичний бюлетень: Витрати і доходи домогосподарств України у 2001 році. Волинська область / Державний комітет статистики України. – К., 2002. 7. Типология потребления / Под ред. Айвазяна С.А., Римашевской Н.М. – М., 1978. 8. Шишкін В.С. Концептуальні та методологічні підходи до вивчення регіональних особливостей людського розвитку / Статистика України. – 2001. – № 1. – С. 30–37.

УДК 338.48

О.В. Мельник

Національний університет “Львівська політехніка”

ЯКІСТЬ ДОВКІЛЛЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІЇ

© Мельник О.В., 2003

Проаналізовано вплив природних умов на господарську діяльність людини. Наведено складові повної економічної цінності якісного природного довкілля. Подано перелік чинників, які визначають прибутковість туристичного підприємства. Запропоновано вираз для визначення доходу від використання якісного природного довкілля у туризмі.

In this article is analyzed the influence of natural conditions on economic activity. Different parts of complete economic value of qualitative natural environment were listed in the article. The factors of profitability of the tourist enterprise were determined. The author improved the method for definition the income from using qualitative natural environment in tourism.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Однією з найважливіших складових привабливості

туристичної території є чистота довкілля. Туризм не може існувати поза довкіллям, природні ресурси та природні умови становлять базу для розвитку туристичної індустрії, тому дуже важливими є їх збереження та охорона. При розробці програми розвитку туризму необхідно враховувати потреби споживачів туристичних послуг, які з кожним роком усе більше переймаються якістю довкілля, перш ніж вибрати місце для відпочинку, лікування чи просто подорожі. Особливо необхідні сучасному туристу території з незабрудненим повітрям, чистими водоймами та первісними куточками природи, куди не сягнула цивілізація. Недопустимо, як раніше, використовувати для туризму землі, не придатні для інших цілей, розміщувати туристичні об'єкти поряд з небезпечними виробництвами, наприклад, хімічними.

Через забрудненість довкілля одні популярні місця туристів, улюблені маршрути чи зони позаміського відпочинку втрачають колишню привабливість, а інші – знаходяться під загрозою цього. Зниження привабливості території для туристів веде за собою зменшення їх кількості, а, отже, до зниження прибутковості туристичного підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Природні ресурси є базою для розвитку багатьох видів туризму. Це – загальновідоме твердження. Про вплив кліматичних умов на розвиток туризму говориться у працях вчених Мацоли В.І., Пузакової Є.П., Балабанова І.Т., Квартальнова В.А. та інших.

Цілі статті. Визначити ефект від використання якісного природного довкілля у туристичній діяльності як одного з чинників, що формує туристичну привабливість території.

Невирішені раніше частини загальної проблеми, які розглядаються у цій статті. Питання ж використання природних умов у туристичній діяльності мало досліджене. Деякі вчені (Мельник Л.Г.) навіть стверджують, що природні умови не беруть участі у виробничій чи невиробничій діяльності, до яких відноситься і туристична діяльність. Як чинник формування туристичної привабливості природні умови взагалі не розглядаються. Не досліджено, у який спосіб якісне природне довкілля сприяє підвищенню туристичної привабливості території. Про вплив якості природного довкілля на прибутковість туристичного підприємства та визначення економічного ефекту від її покращання йтиметься у цій статті.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У природному довкіллі розрізняють природні ресурси та природні умови. При цьому, під природними ресурсами вважаються тіла та сили природи, які на цьому рівні розвитку продуктивних сил можуть використовуватися в соціально-економічній діяльності людини, а під природними умовами (клімат, енергія космосу тощо) – явища природи, які ні прямо, ні опосередковано не беруть участі у виробничій чи невиробничій діяльності людей [1, с. 14]. Якщо визначення природних ресурсів заперечень не викликає, то стосовно природних умов – ситуація інша. Природні умови таки впливають, формуючи якість природного довкілля, прямо чи опосередковано на господарську діяльність людини. Особливо це стосується туризму.

Якісне природне довкілля стосовно людини виконує функції [3, с. 37]:

- сприятливого середовища існування та життєдіяльності;
- просторового поля для розвитку та розміщення продуктивних сил і розселення;
- джерела природних ресурсів та середовища поглинання відходів виробництва та споживання;
- “комори” генофонду, різноманіття видів флори та фауни.

Дуже чутливим до якості природного довкілля є туризм як природоексплуатуюча галузь економіки. За даними досліджень, проведених вченими США та інших країн світу, чистота довкілля є найважливішим чинником, який визначає рівень прибутковості туристичної індустрії [2, с. 75].

Оскільки прибуток є одним з найвизначніших показників будь-якої підприємницької діяльності, туристична галузь зацікавлена у стимулюванні заходів з природоохоронної діяльності.

Будь-яке виробниче чи невиробниче підприємство не зацікавлене у проведенні заходів з охорони довкілля через необхідність нести додаткові витрати. Доказом є погіршення екологічного стану більшості промислових регіонів України та інших країн. Для підприємства – це звичайне явище, тому що ці витрати підприємство повинно нести за рахунок прибутку, що суперечить основним інтересам підприємства. Саме розвиток туристичної індустрії може бути альтернативою розширенню виробництв зі шкідливими викидами забруднюючих компонентів.

При використанні природних ресурсів у господарській діяльності людини одразу постає питання охорони довкілля, оскільки внаслідок поступового вичерпання ресурсів та їх утилізації наноситься шкода природному довкіллю. Важливим аспектом вирішення проблеми покращання якості природного довкілля є раціональне використання природних ресурсів, чого можна досягти, завдяки туризму. Раціональним вважається таке використання природних багатств, при якому їх запаси не зменшуються, а зберігаються і якісно збагачуються. Так, ефект від використання лісів у рекреаційних цілях у два рази вищий, ніж від вирубаня лісів для заготівлі ділової деревини у розрахунку на 1 га лісу, до цього ще можна додати супутні ефекти: водорегуляційний та продукування грибів, ягід тощо. Значення сумарного ефекту від вказаних функцій лісу більше ніж у 5 разів перевищує ефект від промислового використання лісу [1, с. 151].

Заходами, спрямованими на охорону природного довкілля у туризмі, є припинення або обмеження використання природних ресурсів на окремих ділянках території. Такі заходи проводяться у заповідниках, заказниках та національних парках.

У заповідниках забороняється будь-яка господарська діяльність людини. Вони використовуються для збереження від знищення природних об'єктів та цінних видів флори та фауни. Заповідники в Україні – це ділянки землі та природних водойм, які мають особливе науково-пізнавальне, культурно-історичне, кліматичне, водоохоронне чи ґрунтозахисне значення, а також як місце для збереження рідкісних тварин і рослин.

Заказники – це ділянки природи, на яких забороняється певна господарська діяльність на визначений термін.

Для охорони природних ділянок у всьому світі дуже популярні національні та тематичні парки такі, як “Діснейленд”, які організуються для відпочинку та організації розваг людей. У деяких країнах такі охоронні об'єкти є єдиними місцями, де можна помилуватися незнищеною людською цивілізацією природою, оскільки в інших місцях вона дуже збідніла.

Але заповідники чи національні парки існують на обмеженій території. А в туризмі широко розповсюджені такі види діяльності, які функціонують не лише на первісних куточках природи. Це такі види туризму, які використовують у своїй діяльності історико-культурне надбання (культурно-пізнавальний, діловий чи релігійний види туризму) і

організуються у промислово розвинутих районах. У цих місцевостях питання охорони довкілля актуальне не лише для розвитку туризму, але й для забезпечення життєдіяльності людини. Тут гостро постає питання охорони атмосферного повітря як необхідної умови для збереження здоров'я людини та її працездатності, адже забруднюючі компоненти розповсюджуються у повітрі дуже швидко.

Для забезпечення ефективної роботи туристичної галузі необхідно проводити заходи з охорони рекреаційних територій, які призначені для задоволення потреб туристів у відпочинку та оздоровленні.

З одного боку, об'єктами охорони виступають унікальні природні пам'ятки чи явища природи (водоспади, вулкани печери, каньйони тощо). Вони охороняються як предмети престижу країни, засоби, які здатні підняти імідж країни в очах туриста.

З іншого ж – об'єктами охорони є саме туристичні території (ліси, гори, пляжі тощо). Вони охороняються для забезпечення не лише потреб туристів в лікуванні та відпочинку, але й для підтримання екологічної рівноваги в природі.

Щоб оцінити ефект, який може отримати туристична індустрія від використання якісного природного довкілля у своїй діяльності, необхідно визначити його повну економічну цінність. Повна економічна цінність якісного природного довкілля полягає у:

- цінності від прямого фактичного використання екологічних благ. Вона може бути виміряна за допомогою доходу, який можна отримати від використання якісних природних умов та екологічних благ (наприклад, використання первісних куточків природи у туристичній діяльності);

- цінності від непрямого використання, яка визначається за допомогою додаткових доходів при використанні якісного природного довкілля (наприклад, доходи від оздоровлення під впливом природного довкілля на організм людини, а також в результаті задоволення естетичних та інших потреб людини).

Опосередкована вартісна оцінка природного блага проявляється через формування попиту на товари та послуги, завдяки яким мають цінність певні природні умови. Так, для підняття попиту на певні кліматичні умови (наприклад, морське повітря чи теплий клімат) необхідна інфраструктура, яка забезпечить нормальні умови життєдіяльності (готелі, ресторани, об'єкти обслуговування та розваг тощо).

Висока якість довкілля, окрім додаткового прибутку, приносить додатковий ефект туристичній організації внаслідок уникнення втрат, які виникають при погіршенні здоров'я її працівників через забруднення довкілля, а саме: недовиробництво чистого продукту в результаті невиходу на роботу; витрати для виплати допомоги, пов'язаної з тимчасовою непрацездатністю; витрати на медичне обслуговування; а також від запобігання втрат від зниження привабливості території, яка має потенціал для туристичної діяльності.

Як свідчать проведені дослідження, економічний ефект від сучасного курортного лікування та відпочинку одного рекреанта досягає 106 дол. США, а соціальний – 6 днів скорочення їх тимчасової непрацездатності за рік [1, с. 156].

На величину доходу від використання якісного природного довкілля впливає величина витрат на його покращання чи запобігання його погіршенню. Ці витрати залежать від:

- 1) місця розташування туристичного підприємства:
 - від кліматичних умов, в яких знаходиться конкретна земельна ділянка;
 - віддаленості від об'єктів забруднення;

2) наявності екологічної інфраструктури (сукупності видів діяльності та об'єктів з охорони природи та оздоровлення довкілля).

Розглянемо, як впливають ці чинники на величину доходу туристичного підприємства.

Клімат як один з компонентів природних умов не лише визначає привабливість території для розвитку багатьох видів туризму (рекреаційного, лікувального чи спортивного), але й дає можливість організувати туристичне підприємство. Сприятливі умови визначають прибутковість туристичної організації, менш сприятливі умови будуть приваблювати меншу кількість туристів, а, отже, будуть приносити менший прибуток.

Віддаленість від об'єктів забруднення також впливає на організацію деяких видів туризму. Особливо це стосується територій, де є осередки лікувальних джерел (мінеральні води, грязі чи озокерити). Якщо поблизу таких осередків знаходяться підприємства-забруднювачі природного довкілля, перед туристичним підприємством постає питання нейтралізації його викидів чи зменшення їх впливу. На це необхідні кошти. Або туристичне підприємство буде втрачати доходи в умовах забрудненого довкілля, або вимушене нести витрати на оплату природоохоронних заходів.

Ефект від прямого використання якісних природних умов можна визначити за допомогою формули [1, с. 94]

$$E_{on} = \sum_{i=1}^n (P'_i \cdot C'_i - P_i \cdot C_i),$$

де E_{on} – опосередкована вартісна оцінка природного блага; P'_i, P_i – обсяг продажу i -го товару відповідно в умовах підвищеного попиту (викликаного потребою у природному блазі) і за відсутності підвищеного попиту; C'_i, C_i – ціна i -го товару відповідно в умовах підвищеного попиту та за відсутності підвищеного попиту; n – кількість товарів (предметів та послуг), за допомогою яких може бути реалізована потреба у цьому природному блазі.

Але, щоб визначити повну економічну цінність якісних природних умов як чинника формування туристичної привабливості території, необхідно врахувати економічний ефект від непрямого використання цих природних благ у туристичній діяльності, а саме: ефект від запобігання втрат, викликаних погіршенням здоров'я працівників туристичного підприємства. Оскільки фактично виміряти цей ефект неможливо, його можна вважати соціальним ефектом, що теж важливо при плануванні розвитку туристичної діяльності.

Туризм спрямований на задоволення запитів та інтересів людини. Отже, продуктивною туристична діяльність буде тоді, коли вона задовольнятиме соціально-економічні потреби людини. Якщо туристичне підприємство забезпечить найсприятливіші умови для задоволення потреб конкретного споживача запропонованих ним послуг, тим самим воно отримає вищі прибутки. І ці доходи будуть тим вищими, чим більшу ціну згодиться заплатити за них споживач. Про готовність платити за якісні природні ресурси свідчать результати соціологічного опитування (таблиця) [3, с. 43].

Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що на величину доходу від використання якісного природного довкілля в туристичній діяльності впливають такі чинники:

- 1) кліматичні умови;
- 2) екологічна ситуація на туристичній території;
- 3) наявність екологічної інфраструктури.

Готовність платити за якісні природні ресурси

№ з/п	Варіанти використання ріки залежно від якості води	Середня готовність заплатити всіх з групи опитуваних	Середня готовність заплатити з групи користувачів ріки	Середня готовність заплатити з групи некористувачів ріки
1	Збереження попередньої якості води для суходільних цілей	24,5	45,3	14,2
2	Покращання якості води до рівня рибогосподарських стандартів	17,6	31,3	10,8
3	Покращання якості води до рівня стандартів для питтєвого використання	12,6	20,2	8,5

Висновки. Стимулюючи заходи з охорони природного довкілля та підвищуючи його якість, туристичне підприємство має змогу отримати соціально-економічний ефект. Отже, якість природного середовища дає можливість формувати туристичну привабливість території.

1. Мельник Л.Г. *Екологіческая економика: Учебник.* – Сумы, 2001. 2. Розміщення продуктивних сил (теорія, методи, практика): *Монографія / Ю.І. Стадницький, А.Г. Загородній, Т.Б. Данилович, О.Е. Товкан.* – Львів, 2002. 3. Пахомова Н.В., Рихтер К.К. *Економика природоиспользования и охраны окружающей среды: Учеб. пособие.* – СПб., 2001.

УДК 330

**В.П. Новіков*, А.М. Кричковська*, Н.Л. Заярнюк*, Л.Д. Болібрux*,
В.С. Комар**, О.М. Федоришин***

*Національний університет “Львівська політехніка”,

**Львівський державний медичний університет ім. Д. Галицького

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН У ФАРМАЦЕВТИЧНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

© Новіков В.П., Кричковська А.М., Заярнюк Н.Л., Болібрux Л.Д.,
Комар В.С., Федоришин О.М., 2003

Аналізуються зміни державного впливу на ціноутворення в фармацевтичній галузі залежно від економічного стану фармацевтичного ринку України. Встановлено пріоритетні напрямки, за якими повинні йти в своєму бізнесі суб'єкти фармацевтичного господарювання.

We presented an analysis of government's influence on formation of prices in pharmaceutical area, in dependance of economical situation in pharmaceutical market in Ukraine. We put in the essential direction, which have to follow each owner in pharmaceutical business.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Важливою проблемою для конкретного суб'єкта фармацевтичного господарювання є прогноз подальшого розвитку фармацевтичної галузі і, при регулюванні та встановленні законодавцем тих чи інших форм ціноутворення, прийняття правильного рішення щодо розширення чи звуження підприємницької діяльності та зміни її форм.